

Kaija Salonen

SONJA

sodan varjossa
varttunut

**Sonja, sodan varjossa varttunut
romaani**

© 2022 Kaija Salonen

Taitto ja kansi: Books on Demand

Kustantaja: BoD – Books on Demand, Helsinki, Suomi

Valmistaja: BoD – Books on Demand, Norderstedt, Saksa

ISBN: 978-952-80-9291-9

Sonja, sodan varjossa varttunut
romaani

kirjoittanut KAIJA SALONEN

1.

Jäistä rinnettä oli hiekoitettu niukasti. Talvisaappaiden pohjat lipsuivat joka askeleella. Sonja hapuili Teuvoa käsipuolesta, mutta mies ei huomannut haparointia. Harppoi eteenpäin suljetuin ilmein, katse tiukasti tien pinnassa.

Kivikasarmin kymmenistä ikkunoista loistivat kirkkaat valot. Valaistuine kerroksineen talo näytti valtamerilaivalta. Aivan kuin Titanic, ajatteli Sonja. Titanicin matkustajista osa pelastui, mutta tuon laivan matkustajat olisivat tuhon omia kaikki.

Sama kohtalo odottaa vapaalla jalalla kulkeviakin. Horison-tissa häämöttävää jäistä vuorta ei yksikään elävä olento pystyisi kiertämään. Jonain päivänä jokaisen ylle valahtaa unohduksen pimeä vesi.

Sonja tunsu pohkeidensa kiristyvän. Jännitys levisi jaloista ympäri kehoa. Hän pelkäsi liukastumista, mutta vielä enemmän pelotti tilanne, joka odotti heitä sisällä. Hän tiesi, että panikomisesta ei ole apua. Mikä on tarkoitettu tapahtuvaksi, sitä ei pysty väistämään.

Sydän muljahti epämiellyttävästi ja jätti yhden lyönnin väliin.

Hän yritti jättää muljahtelut huomiotta. Ei ollut ensimmäinen kerta, kun pumppu pompotteli. Pomppikoon. Se on sirkeä lihas, ei ole särkynyt ennen ja tuskin särkyisi tänäänkään.

Aulan pöydällä juhlisti pieni siniristilippu joulukuun kuudetta. Televisio oli avattu, torvisoitto raikui. Musiikista nauttivia ei oleskelutilassa näkynyt. Luultavasti useimmat talon asukkaista

olivat päiväleivolla. Kaikki jalkeilla olevatkaan eivät ehkä piittaa puhallinmusiikista tuon taivaallista

Hoitaja tuli käytävällä vastaan. Vastoin tapojaan hän ojensi kätensä tervehdykseen.

– Hyvä, että pääsitte nopeasti paikalle. Äkillinen muutos potilaan voinnissa yllätti meidätkin. Kun monisairas vanhus on kyseessä, ei laajakirjoinen antibioottikaan aina tahdo pneumoniaan purra.

– Eikö voitaisi kokeilla jotain muuta lääkettä? Jos yksi antibiootti ei tepsii, löytyy kai vaihtoehtoja.

– Tohtori Sanilan mielipide on, ettei kemoterapiaa kannata jatkaa. Elintärkeät toiminnot ovat ratkaisevasti heikentyneet. Tässä tilanteessa katsottiin oireenmukainen hoito parhaimmaksi ratkaisuksi.

– Entä jos isä siirrettäisiin aluesairaalaan?

– Tuskin hänen hyväkseen siellä voitaisi tehdä enempää kuin täällä.

Sitä paitsi, isäsi toivomushan oli, ettei elvytykseen ryhdytä, jos paranemismahdollisuudet ovat minimaaliset. Oletan, että elvytyskielto on ollut tiedossa?

– On siitä puhuttu. Tässä ei kai sitten muuta voi kuin seurata isän voimien hiipumista.

Isän rahiseva hengitys kantautui käytävälle saakka. Kuulosti kuin seinän takana raahattaisiin painavaa huonekalua nurkasta nurkkaan. Talon ilmapiiri tuntui tänä iltana tavallista ahdistavammalta. Eteiskäytävän kapeus ja tummiksi paneloidut seinät aiheuttivat vankilamaisen vaikutelman. Keskellä seinää riippui synkkäsävyinen maalaus, joka kuvasi koukkuselkäistä vanhusta.

Merkkillistä, ettei mistään ole löydetty kauniimpaa taulua vanhusten silmien iloksi, huokasi Sonja.

Keppiin nojaava koukkuselkä muistutti jokaista ovesta astuvaa elämän katoavaisuudesta. Niin kuin sitä näissä olosuhteissa kykenisi muutenkaan unohtamaan.

Potilashuoneen ovella lehahti tympeä ilma vasten kasvoja. Teki mieli perääntyä, mutta Sonja pakotti itsensä jatkamaan peremmälle.

Huoneessa oli hämärää, vain pieni seinälamppu valaisi isän hikistä otsaa. Pöydällä oli pino paperinenäliinoja, vesilasi ja pumpulipuikkoja.

Hoitaja kehotti häntä kostuttamaan isänsä huulia veteen kastetulla pumpulipuikolla.

– Samalla voit jutella jotain. Isäsi saattaa kuulla sanasi, vaikka ei kykene vastaamaan.

Mistä tässä voisi puhua? Pää on tyhjyyttään kumiseva kuori. Sieltä ei saisi raavittua kasaan yhtä ainoaa kunnollista lausetta. Miksi Teuvonkin piti telakoitua ala-aulan sohvalle? Hyvähän siellä on istuskella. Ristikoita ratkoessa aika kuluu rattoisasti. Vaimo saa kärvistellä täällä kuolinvuoteen ääressä yksinään.

Seinäkello raksahti. Viisarit liikahtivat kuuden kohdalle. Tunnin päästä televisiossa alkaisi itsenäisyyspäivän juhlavastaanotto, anno domino 1982.

Juhlat jäisivät häneltä tänä vuonna väliin. Juhlahumu tuntui yhtä kaukaiselta tapahtumalta kuin Rion sambakarnevaalit. Ei jaksa vähempää kiinnostaa, vaikka linnassa tänään onkin ensimmäistä kertaa isäntäparina komea Mauno Koivisto tyylikkään Tellervonsa kanssa.

Tavallisesti hän oli itsenäisyyspäivän hämärtyessä hakeutunut hyvissä ajoin television ääreen. Oli muka aivan välttämätöntä nähdä kuinka hienossa juhlatäilingissä valtakunnan kaapinpäällyskansa kuvaruutuun ilmestyisi.

Joskus hän oli häijysti toivonut, että joku hienoista daameista kompastuisi iltapukunsa helmukseen ja mätkähtäisi mahalleen. Tai joku arvonsa tunteva herrahenkilö kippaisi pingviinipaidalleen täyden boolilasillisen.

Tänään hän tuskin hätkähtäisi, vaikka linnan pihalla räjähtäisi pommi ja parhaimpiinsa sonnustautunut juhlakansa lakoaisi tohjoksi lumiselle kadulle.

Sonjan sormet harhailivat siniraitaisella peitteellä ja tavoittivat ohuen ranteen. Miten laihaksi isä oli voinutkin vähässä ajassa mennä. Rannetta ei uskaltanut kunnolla koskea, ettei luu rusahtaisi vahingossa poikki.

Isän posketkin olivat kuopalla, pelkkää luuta ja nahkaa koko mies.

Ulkomuodosta voisi päätellä isän sairastavan terminaalivaiheen syöpää.

Syövästä ei kuitenkaan ollut kyse, vaan vaikea-asteisesta keuhkokuumeesta.

Keuhkokuumetta kuuli joskus sanottavan vanhuksen parhaaksi ystäväksi.

Miten kalmanhajuinen vieras voisi olla tervetullut kenenkään luokse? On väärin verrata kuolemaa ystävään. Vai riippuuko se siitä, mistä näkökulmasta asiaa katsoo?

Ehkä kuoleminen ei ole sen kummallisempaa kuin mäenlasku lapsena.

Silloin vain köllähti kelkkaan ja sulki silmänsä. Pukkasi käsillään vauhtia ja lasketteli rauhallisena pitkää liukua. Kiiti eteenpäin piittaamattomana kuin paketti. Ei jarruttanut, ei yrittänyt tarrata kiinni pusikoista.

Tuntui samantekevältä, pyllähtääkö lumen pehmoiseen syliin, vai törmääkö kelkallaan kallioseinään.

Hoitaja oli kehottanut häntä puhumaan, mutta hän ei löytänyt puhumista.

Kiinnostaisi tietää, mitä sanomista muut ihmiset näissä tilanteissa mahtavat keksiä.

Tien pinta oli tullessa tuntunut paikoitellen vaarallisen liukkaalta, mutta ei tässä tien liukkautta voi alkaa valitella. Joulupipareiden paistamisestakaan ei viitsi puhua, vaikka piparisouvilla meni koko aamupäivä.

Porilaisten marssi pamahti televisiossa soimaan. Sonja haki isänsä kasvoilta merkkiä marssin tunnistamisesta, mutta kasvot lepäsivät tyynyllä ilmeettöminä. Musiikki ei millään tavoin näyttänyt koskettavan isän hämärtynyttä tajuntaa.

Isälläkin oli kunnioitettava määrä marssikilometrejä takanaan.

Täyspakkaus selässä, sateella ja pakkasella, korvessa ja maantiellä. Isä oli talvisodan sotilas ja jatkosodan jermu. Ei mikään sankari, tuntematon alikersantti vain.

Hän oli nähnyt isänsä pakkaavan matkalaukkuunsa Saimaa-askin, jossa olivat kaikki sodanaikaiset mitalit. Ne voivat vieläkin olla matkalaukussa, ellei isä ole siirtänyt niitä parempaan talteen. Olkoon missä ovat, ei hän niitä nyt jaksaisi ruveta etsimään.

– Leikkikilluttimia jakavat aikuisille miehille. Lapsellista meininkiä, isä oli joskus urahtanut mitaleistaan.

Äänen pehmenemisestä ja poskien punehtumisesta näkyi, että isä oli killuttimista mielissään. vaikka ei halunnut myöntää.

Isän sodat on sodittu ja marssit marssittu. Tuhansille tunte mattomille sotilaille on kauan sitten kajahtanut lepokomento.

Sonja jäi kuuntelemaan isänsä katkonaisia hengenvetoja. Kylmäsi ajatella, että hengitys lakkaisi kohta kokonaan. Ellei tapahtuisi ihmettä. Ihme näytti tässä vaiheessa erittäin epätodennäköiseltä.

Ikkunalaudalla rehoitti tummanpunainen atsalea. Viikko takaperin he olivat kukan tuoneet. Raollaan olevasta ikkunasta puhalsi kirpeä viima. Sonja aikoi sulkea ikkunan, mutta päättikin antaa olla auki.

Yhdentekevää, paleltuisiko kukka tänään, vai kuihtuisiko ensi viikolla.

Isä ei atsalean nuppujen avautumista kuitenkaan enää olisi näkemässä.

Eilen hän oli tainnut istua tässä samassa tuolissa. Ehkä samassa asennossakin.

Minkä hiivatin takia hän taas istuu tässä kuin liikenne-esteeksi pystytetyt betoniporsaat jokirannassa? Mikä hänen suunsakin oli lukinnut?

Suu ei suostunut muodostamaan yhtäkään selkeää, yksinkertaista sanaa. Ei kiitosta, ei hyvästiä

Keltaiseksi maalatussa kotimökissä oli valkoisiksi maalatut nurkat ja ikkunanpuitteet.

Kaksi ulko-ovea vierekkäin. Ovien edessä maan sisään vajonnut porraskivi.

Monta kertaa päivässä hän kipitti äitinsä perässä punaiselle navetalle.

Jäi ovensuuhun silmittymään. Lämmin lannan lemu kirpaisi nenää. Ovinurkassa karsinassaan röhki sika, orrella kilpaa kaa-kattivat kanat. Sirpa ja Vellamo ynähtelivät vieretysten kytkettyinä parteensa.

Navetalta polku johti saunalle. Saunassa oli mustiksi patinoituneet seinähirret. Saunan kyljessä puuliiteri. Sahapukin paikka oli ovensuussa, kirves iskettynä hakkuupölkkyyn pystyyn. Sahapukin ympärille oli kertynyt paksult puruja ja puunroskaa. Ovenraosta ujuvassa valovirrassa kimmelsi kevyttä pölyä.

Liiterissä tuoksui metsäiseltä. Halkopinot seisoivat viivasuorissa riveissä.

Isä oli pinoistaan tarkka, hän mittaili ja tarkisti joka pinon, kunnes se varmasti tyydytti hänen silmäänsä.

Sinne tuttuun pihaan hän tahtois takaisin. Lauhkeaan aikaan, jolloin mitään ei tarvinnut päättää itse. Muut tiesivät, mikä hänelle oli parasta. Huolehtivat kaikesta. Hän ei ollut vastuussa vielä mistään.

Ei ollut eilistä, ei huomista, vain auringonkimalteinen nykyhetki, puhtaansininen poutapäivä rajattomia mahdollisuuksia täynnä.

Sammalpintaiselle saunakalliolle hän haluaisi palata. Kolmihaaraisen pihlajan alle, ison kuusen siipisulkien suojaan. Omenapuiden kukkalumipyryyn ja karviaispensaiden mehiläissuriinaan. Niittyleinikkien täplittämän nurmikon hän haluaisi varpaidensa alle tämän ankeanharmaan linoleumin tilalle.

Mihin katosivat kaikki lupaavat aamut? Mihin hävisi koko hämyinen, hälisevä elämä?

Vasta äsken oli lapsuus, lämmin eilinen. Haavikossa kahahteli tuuli, synnyinpiha röyhysi hiirenvirnaa, kastepisarat killuivat piharatamon lehdillä.

Kesätuuli pelmutti pehmeästi hiuksia. Lapsuuden mailla ei koskaan kiusannut vilu, ei ikävä.

Niinä aurinkoisina kesinä piha riitti hänen maailmakseen vielä. Joka kivenkolon hän tutki, joka ruohonkortta haistoi ja maistoi.

Hän kahlasi voikukkameressä ja päivät olivat kirkkaan keltaisia. Kuusikaupungissa, kallion takana odotti Puulan väki nöyrässä rivissä. Käsäkroppaisia kaikki, naamattomia ja raajattomia, mutta kasvothan voi aina kuvitella ja keksiä palikoille jalat.

Kerran hän oli erehtynyt peittelemään palikat viereensä. Hänen nukkuessaan äiti oli heittänyt Jollen ja Sillan uuniin.

– Puun poroa taas joka paikassa, kun kalikoita piilotetaan peiton alle, äiti oli pauhannut.

Hän oppi varomaan, ettei johtanut alamaisiaan tuhoon. Pihalla hän heitä hallitsi, pani pitämään häitä ja laittamaan lapsia. Isät hän lähetti töihin, mutta sotaan hän ei heitä lähettänyt. Hän oli kuullut aikuisten puhuvan kaukana riehevasta sodasta ja tiesi ettei se ollut hyvä paikka.

Hän lauloi Puulalaisille laulujaan ja kun kyllästyi puukansaansa, hän komensi ne nukkumaan. Hän oli niiden ylin määrääjä, hänellä oli voima ja valta.

Illalla tuvassa hän kiipesi tuolille ja näki halkinaisesta seinäpeilistä omat auringon paahtamat kasvonsa ja vehnänvalkoisiksi haalistuneet hiuksensa.

Kotimäen prinsessaksi hän itsensä kuvitteli. Hänellä ei ollut

kruunua, mutta oikealta prinsessalta hän mielestään näytti. Samanlaiselta kuin satukirjan Ruusunen.

Mikään häpeä ei ollut raapaissut häntä vielä. Ei ollut tarvetta hyppiä itsensä sivuun. Oudot olot tulivat vasta myöhemmin. Sitten kun sisin oli säröillä.

Miten kylmä se tupa talvisin olikaan. Ämpäreissä veden pinta aamuisin riitteessä. Vaikka äiti olisi pitänyt tulta hellassa koko päivän, kovilla pakkasilla tupa ei lämmennyt tarpeeksi. Iso hel-lamuuri nieli sokkeloihinsa suurimman osan lämmöstä.

Pakkanen maalasi ikkunaruutuihin jääkukkia ja hentosiipisiä lintuja. Linnut näyttivät surullisilta. Ehkä ne halusivat lentää, mutta eivät osanneet. Kun äiti ei ollut näkemässä, hän syötti salaa jäälinnuille pullanmuruja.

Iltaan mennessä ikkunoiden jääkuviot reunoiltaan sulivat. Lasipintaa pitkin noruva vesi liotti tapetit ikkunoiden alta mustaläikkäisiksi.

Tuvassa tarkeni, kun oli tarpeeksi villaista yllä. Pahimmilla pakkasilla oli öisinkin oltava villapaita yllä ja jalassa villasukat. Kuinka hän inhosikaan reiteen ylettyviä villasukkia. Sukat saivat ihon kutisemaan, mutta ilmankaan ei olisi saanut nukuttua, kun jalkoja olisi paleltanut.

Ikävä asusti tuvassa pitkiä päiviä, viikkoja ja vuosia. Ikävä levisi huuruna nurkista, salpasi hengen. Ikävä leijui maantien yllä loputtomina tunteina hänen kyyhöttäessään kontallaan lavitsalla ja katsellessaan tielle.

Autoja tiellä liikkui harvoin, hevosia oli liikkeellä useammin. Ihmiset kulkivat talvisin tavallisimmin potkukelkoilla, kesällä

polkupyörillä tai jalan. Riensivät kiireisinä ohi, vaikka hän olisi halunnut heidän kääntyvän tienmutkasta kotimäelle.

Sinnikkäästi hän jaksoi ikkunasta vahtia kulkijoita. Mitä hän mahtoi odottaa? Ihmeidentekijää kai. Hohtavaviittaista taikuria, joka tulisi ja kohottaisi hopeasauvansa ja sanoisi hokkus, pokkus, simsalabim. Taikasana siirtäisi hänet keskelle suurta seikkailua.

Jo silloin hän olisi halunnut elää isompaa elämää kuin hänen ellettäväkseen oli annettu. Mutta taikuri ei koskaan tullut heilauttamaan sauvaansa.

Elämä alistui uomaansa kuin kitulias puro kivisessä erämaassa. Pujotteli siihen suuntaan mihin vähimmällä vastuksella pääsi.

Isän palatessa illan viiletessä töistä, hän juoksi naapurin saunan kohdalle vastaan. Isän työhousut kukkivat maalinroiskeita, lahkeissa oli punamultaa, puseron hihoissa valkoisia pillkuja kuin lumihöytyviä. Isä kolautti pyöränsä mökin seinustalle ja koppasi hänet syliinsä. Sylipesässä tuli turvallinen olo, maalinhajukaan ei haitannut yhtään.

Tällaisista taloista kuin tämä ei juuri koskaan kotiuduta. Tänne tullaan kuolemaan.

Vanhainkodin sairastosasto on tarkoitukseen mitä soveliain. Seinät huoneissa levollisen harmaat. Seinillä ei näy tauluja, ei taistelevia metsoja, ei kaihoaan kukkuvia käkiä.

Verhot kaikissa ikkunoissa valkoruskeakuvioiset. Lattioiden siniharmaa linoleumi pölyttömäksi puunattu. Vesihanoista näki kuvansa. Pesuallas kävi peilistä. Siniruutuinen käsipyyhe nau-lakossa on veitsenterävillä laskoksilla niinkuin sitä ei olisi vielä käytetty lainkaan.

Huoneen harmaan harmonian rikkoo vain aniliininpunainen

atsalea ikkunalaudalla. Kukka kirkuu röyhkeää elinvoimaansa kuin kuoleman vastainen protesti.

Isän ruskearuutuiset aamutossut viruvat virattomina vuoteen alla. Pöydällä isänpäivänä tuotu Päätalon uusi kirja.

Olikohan isä jaksanut kirjaa edes selata?

Kaksi mestaria isällä oli yli muiden. Linna ja Päätalo. Iijoen törmäläisistä hän puheli kuin tuttavistaan. Pohjantähtensä ja Tuntemattomansa hän osasi melkein ulkoa.

Isässä on aina ollut aimo annos Koskelan Jussin sitkeyttä. Yhtä nuukaksi häntä ei voinut sanoa, mutta säästäväinen isäkin tarpeen vaatiessa osasi olla. Hän oli myös periksiantamaton puurtaja. Ei mikään pretkahousu Leppäsen Preeti, vaikka Preetiä usein matkikin. – Se on semmosta meitin tämmösten miesten.

Ovi temmattiin auki. Teuvo halusi tietää, kauanko he vielä joutuisivat viipymään.

– Voi mennä huomiseen. Tai loppu voi tulla piankin. Vaikea ennustaa.

Teuvo sanoi käyvänsä huoltoasemalla tankkaamassa ja juomassa kahvit.

Hän kysyi, haluaako Sonja sieltä jotain syötävää. Sonja puisti päätään.

Mies aikaili oviaukossa. Musta nahkatakki leuhotti auki, kaulahuivi roikkui niskassa. Katse oli rauhaton, suupielet kireät.

Miehen levoton olemus ärsytti. Sonjan teki mieli huomauttaa tilannetajun puutteesta, mutta hän ei keksinyt tarpeeksi terävää ilmaisuja.

– Leksan saunankiuasta tässä mietiskelen. Tietäisi, onko siitä vastukset palaneet. Kiukaasta ei kuulema irtoa kunnon löylyjä. Uudet kiukaat on hemmetin kalliita. Jos selviäisi vastusten vaih-

dolla, tulisi halvemmaksi. Jos homma menee taloyhtiön piikkiin, niin samahan se Leksalle on.

– En minä jaksa nyt ajatella sinun kavereittesi kiukaita. Minulla on tärkeämpää ajateltavaa.

Talvikalpeat naiskasvot vilahtivat potilashuoneen peilissä. Vuodet eivät karttuessaan olleet häntä kaunistaneet. Sonja ihmetteli, mihin kaikki hämyiset, hälisevät vuodet olivat hävinneet.

Äskenhän oli lapsuus, varpaiden alla vilpoinen pihanurmi, omenapuut kukkivat kotimökin pihassa. Lapsuuskesät olivat auringon kimallusta täynnä. Poutapäivinä isä otti hänet mukaansa iltahienään. Sadeiltoina hän sai istua isän polvella ja kuunnella satuja.

Sitten tuli toisia, pelon täyteisiä kesiä. Ja sodan talvia, pitkiä ja ikäviä. Alakoulun pulpetit oli maalattu kirpeän keltaisiksi ja opettaja katseli korkealta hänen ylitseen. Koulutiellä hänen korvissaan kaikui lällätys: Sonja ponja, rupikonna...

Se aika on etäällä. Nyt hän istuu isänsä vuoteen vieressä kuunnellen isän raskaita hengenvetoja. Isä makaa siniraitaisen peiton alla happiletkut sieraimissaan ja tulee tuskin aamua näkemään.

Isä on jättämässä hänet, jälleen kerran. Isän aikaisemmista lähdöistä hän muistaa erityisesti sotaan lähdön ja erään ankean, huh-tikuksen aamun. Mistä sekin aamu taas mieleen putkahti?

Hän ei tullut tänne verestämään katkeruuttaan. Hän tuli saattamaan isäänsä viimeiselle rajalle.

Silti silmiin väkisin tunkee kuvia, joissa isä astelee alas kotimäkeä pyöräänsä taluttaen, vanerikapsäkki tarakalla.

Puolet elämästään hän oli elänyt arvaamattomien ihmisten keskellä. Isä hävisi hänen näköpiiristään vuosiksi. Äiti sairastui ja lukkiutui mykkyyteensä. Toinen katosi ja toinen vaiken.

Mistä hänen eteensä aina ilmestyi ihmisiä, jotka viillettyään häneen jälkensä häipyivät kuin tuhka tuuleen? Niin teki lampaansilmäininkin. Kirkashampaisesta puhumatta.

Heitä hänen ei kuitenkaan pitänyt ajatella tänään. Nyt hänelle tärkeimpiä ovat hänen läheisimmät ihmisensä ongelmiseen ja ilonaiheineen.

Isän hengitys hidastuu ja katkeaa välillä. Äkkiä hän tuntee jälleen olevansa pieni, pitkäletkinen tyttö, joka huutaa lapsuutensa kalliolle: Isä, älä jätä minua!

BoD

9 789528 092919